

Aristòtil i Dante

DESCOBREIXEN ELS SECRETS DE L'UNIVERS
DE BENJAMIN ALIRE SÁENZ

L'Aristòtil té quinze anys, és introvertit i està sempre enfadat amb el món. En Dante és un setciències que té una manera molt inusual de mirar-se la vida i les persones. Quan tots dos coincideixen a la piscina del barri, no sembla que tinguin massa en comú. En Dante sap nedar i l'Aristòtil, no. En Dante parla molt, i està molt segur d'ell mateix, i l'Ari dubta tota l'estona i li costa explicar les seves coses. En Dante només pensa en llibres, art i poesia, i l'Ari sempre està donant voltes al record del seu germà, a qui pràcticament no coneix perquè fa anys que és a la

presó. Tots dos són mexicans, però en Dante és més aviat blanc i l'Ari té la pell fosca i els cabells negres.

Però quan comencen a quedar i a passar estones junts, descobreixen que els uneix una amistat especial, la mena d'amistat que et canvia la vida i dura per sempre. I és a través d'aquesta amistat que l'Ari i en Dante aprendran les veritats més importants sobre qui són i les persones que volen ser; aprendran a creure en ells mateixos, a fer-se grans i descobriren, junts, els secrets de l'univers.

01

Presentació i objectius

Aquesta guia de lectura per al llibre *Aristòtil i Dante descobreixen els secrets de l'univers* vol ser un suport per abordar l'obra. Vol accentuar el treball de Benjamin Alire Sáenz com a novel·lista, i fer reflexionar el lector sobre l'estructura de la novel·la, analitzar-la i afavorir la conversa literària. Les preguntes i les activitats aniran enfocades a aprofundir en les capes de sentit de la novel·la, a fer incidència en qüestions universals que es plantegen en la història.

La proposta de conversa literària segueix una estructura temporal (abans, durant i després de la lectura)

però es pot considerar només com un guió per mantenir la conversa de manera ordenada després de llegir el llibre.

Com totes les guies de lectura, va acompanyada d'un seguit d'activitats optatives i de temes per plantejar el debat a l'aula o al club de lectura.

Els objectius d'aquesta guia són consolidar la lectura i la comprensió lectora per evidenciar els elements més importants, fomentar la lectura i l'esperit crític.

02

Presentació de l'obra i de l'autor

Aristòtil i Dante descobreixen els secrets de l'univers va ser publicada als Estats Units el 2012 i des de llavors ha estat traduïda a diversos idiomes i ha guanyat un bon grapat de premis literaris. La novel·la està escrita en primera persona des del punt de vista d'Aristòtil, un dels dos protagonistes, un adolescent introspectiu a qui li costa fer amics. Tot canvia el dia que coneix en Dante, un noi extravertit i molt inte-

lectual. Junts emprendran el viatge de fer-se grans i aprendran l'un de l'altre. Tot i que no és la primera novel·la de Benjamin Alire Sáenz, aquest llibre ha rebut una resposta espectacular als Estats Units, el seu país d'origen. Això el va sorprendre especialment perquè va estar a punt d'abandonar el projecte diverses vegades. Per sort nostra, però, no ho va fer.

Benjamin Alire Sáenz va néixer el 16 d'agost de 1954 a Nou Mèxic, és el quart en una família de set germans i va créixer en una petita granja. Es va llicenciar en Humanitats i Filosofia al Seminari St Thomas de Denver, Colorado, i després va estudiar Teologia a la Universitat de Lovaina, a Bèlgica. Durant una temporada va exercir de capellà a El Paso, però va acabar penjant els hàbits. L'any 1985 va decidir tornar a estudiar i es va matricular a Literatura Anglesa i Escriitura Creativa a la Universitat de Texas, a El Paso, on va obtenir un màster en Escriitura Creativa. Ha escrit diversos llibres per a joves i nens que li han valgut premis arreu del món, com ara el Pen/Faulkner Award i l'American Book Award. Fa classes d'Escriitura Creativa i viu a El Paso, Texas.

Quan era petit, Benjamin Alire Sáenz va patir abusos sexuals i la idea de mantenir una relació amb un home se li feia molt difícil. No va ser fins a finals dels que finalment va divorciar-se de la seva dona, es va declarar homosexual i va començar a escriure sobre l'experiència LGTBI a les seves novel·les.

03

Conversa literària i activitats per consolidar la lectura: abans de llegir la novel·la

- Quin creus que és el tema central del llibre? Què t'ho fa pensar? (Parleu de les expectatives, de què saben sobre el llibre, la coberta, els paratextos...)
- Quines característiques creus que són més admirables en un bon amic?

04

Conversa literària i activitats per consolidar la lectura: durant la lectura

El llibre està dividit en sis parts de diferent extensió. Cada part, emperò, consta d'un títol i va seguida d'una cita que vol representar el capítol en general o que ens situa en la lectura.

LES NORMES DIFERENTS DE L'ESTIU

- Quina cita introdueix aquest capítol? A què creus que fa referència? T'hi sents reflectit?
- Com et sents tu pel que fa a l'estiu? Opines com l'Aristòtil i penses que és avorrit?
- Quina relació creus que té el protagonista amb el seu pare, basant-te en la conversa sobre la samarreta que té amb la seva mare?
- Una vegada llegits els tres primers capítols ens podem fer una idea superficial de com és l'Aristòtil, el protagonista. Fes una breu anàlisi.
- Per què creus que l'Ari diu a la seva mare: *"Els nois de quinze anys no es consideren persones?"* (p. 16)
- L'Ari té una relació complexa amb els seus germans i assegura que és fill únic sense ser-ho. Quina és la seva situació? Com creus que el fa sentir? Creus que la seva situació familiar ha condicionat la seva manera de ser?
- Segons el que portes llegit, quina és la relació de l'Ari amb els nois i noies de la seva edat? Creus que afavoreix la visió que té dels 15 anys com una tragèdia? Què en penses?
- L'Aristòtil coneix en Dante. Com es coneixen? Com és la seva primera conversa?
- Fes una anàlisi del contrast dels dos personatges. Com és en Dante?

- En el capítol 5 apareixen els pares d'en Dante. Compara'l amb els de l'Aristòtil. Comenteu les relacions familiars.
- *“Aquella tarda vaig aprendre dues paraules noves. Inescrutable. I amic. Les paraules eren diferents quan vivien dintre teu”* (p. 38). Què creus que vol dir?
- Com reacciona el pare de l'Ari al regal d'en Dante?
- Per què creus que en Dante està tan obsessionat en destrossar les seves sabates? Per què la mare s'hi oposa tan fermament?

PARDALS QUE CAUEN DEL CEL

- El capítol anterior acaba amb una frase plena de llum: *“I em va semblar que la cara d'en Dante era un mapa del món. Un món sense foscor. Uau, un món sense foscor. Quina preciositat”* (p. 60). No obstant això, el títol del capítol actual i la cita que l'acompanya tenen unes altres connotacions. Què creus que deu voler dir? (Apocalipsi)
- L'Ari té un malson, relacionat precisament amb aquest títol. Com ho interpretes?
- *“Sobretot, crec que intento trobar-me a mi, papa. – Era raríssim parlar amb ell sobre una cosa real. Però també em va espantar. Volia continuar parlant, però no sabia exactament com dir el que tenia a dins, contingut. Vaig mirar cap a terra. Llavors vaig alçar els ulls cap a ell i vaig arronsar les espatlles com volent dir no és gran cosa”* (p. 68). Comenteu la relació entre l'Ari i el seu pare arran del fragment, de la confessió que ell també té malsons i el que portem llegit de novel·la. Què els passa? Estan fets de silenci, de malsons i de contenció?
- *“del que no podem retenir estan fetes les estrelles. Era una frase bonica, però no sabia què volia dir. Em vaig adormir pensant que devia voler dir”* (p. 77). L'Ari s'adorm pensant en això. Tu què creus que significa aquest vers?
- Quin dibuix li fa en Dante? Què li transmet a l'Ari?
- Comenteu el malson sobre en Bernardo.
- Perquè creus que molesta tant a l'Ari “haver nascut massa tard”?
- Com s'estimen els pares de l'Ari? Parleu sobre la seva dinàmica de parella.
- Comenteu el diari de l'Ari. T'has sentit així alguna vegada? És propi dels 15 anys o només de l'Ari? Creus que el diari ens permet entendre o tenir més empatia amb el personatge?
- Comenteu l'estructura circular del capítol amb els pardals que cauen del cel i la desgràcia final. Comenteu també el recurs tan cinematogràfic “Dante!”, que ens deixa amb l'ai al cor.

EL FINAL DE L'ESTIU

- El capítol anterior ha acabat de sobte amb l'adveniment d'una desgràcia. El títol d'aquest capítol ens anuncia una situació temporal i la frase correspon a Karen Fiser (1945), una poetessa americana. Tenint en compte que tot el que aporta l'autor és rellevant, què et suggereix la frase? Cap on creus que anirà la trama?
- Quan l'Ari es desperta veu la seva mare totalment ensorrada, i després les contínues mostres d'agraïment d'en Dante. Perquè creus que l'Ari està tan enfadat, es mostra tan reticent al fet que la gent plori en públic i li agraeixi alguna cosa?

- L’Aristòtil sempre se’ns ha presentat com un personatge tancat en ell mateix però a partir de l’accident es torna encara més esquiu i li descobrim un tret encara més accentuat: l’autocensura. Comenteu com es reprimeix certs sentiments, sobretot els que tenen a veure amb en Dante.
- Quines normes li imposa a en Dante? Per què creus que ho necessita? Què n’opines?
- Per què creus que l’Ari no vol mirar els dibuixos que ha fet en Dante? Perquè tira el bloc de notes i està tan enfadat?
- En Dante i l’Ari viuen un moment molt íntim quan Dante s’ofereix a afaitar-lo i rentar-lo. L’Ari porta enfadat tot aquest capítol però en

aquest moment assegura que *“Em va fer sentir fràgil com la porcellana”* (p. 139). Què creus que simbolitza aquí la fragilitat? Per què el moment es torna a rompre per la irrupció de la violència de l’Ari? *“En Dante tenia aquella mirada a la cara. Semblava un àngel. I jo només volia trencar-li la mandíbula d’un cop de puny. No podia suportar la meua pròpia crueltat”* (p. 139).

- El capítol acaba contagiats per la mateixa tristor que havia començat. Comenteu el següent fragment: *“Em vaig sentir el noi més trist de l’univers. Havia arribat l’estiu i se n’havia anat. Havia arribat l’estiu i se n’havia anat. I el món s’acabava”* (p. 149).

LLETRES EN UNA PÀGINA

- Quina cita encapçala aquest capítol? A què creus que fa referència? Què et fa pensar?
- En aquest capítol apareixen dos personatges nous que seran cabdals en la progressió de la història: Gina Navarro i Susie Byrd. Fes una descripció de tots dos personatges. Fes una descripció de com veuen l’Ari i com ens canvia la perspectiva lectora sobre ell. Podeu comentar l’opinió que us mereixen aquests dos personatges ara i quina opinió en teniu al final de la novel·la.
- L’Ari va aprenent al llarg de la novel·la una gran quantitat de vocabulari nou. La Gina li introdueix una paraula nova: *malenconia*. Saps què significa? Creus que, tal i com diu ella, descriu l’estat permanent de l’Ari?
- *“Vaig estar somrient la resta del dia. De vegades, l’únic que has de fer és dir la veritat. No et creuran. Llavors, et deixaran tranquil”* (p. 155). A què fa referència? Què està amagant, l’Ari?
- Aquest capítol accelera els esdeveniments: en Dante ja ha marxat. Podeu aprofitar per comentar la qüestió estructural de la novel·la (molt significativa). T’has fixat que en el moment en què en Dante marxa els capítols comencen a ser molt curts, com si no passés res interessant a la vida de l’Ari?

- L’Aristòtil es comença a fixar en una noia més gran del seu institut, l’Ileana, i pensa com seria fer-li un petó. No obstant això, un dia té un malson. Ja hem vist com els malsons de l’Ari són el moment en què el seu cap deixa d’autocensurar-se i aflora el subconscient, que diria Freud. Com interpretes el malson de l’Ari?
- Com és la vida d’en Dante a Chicago?
- En aquest capítol l’Aristòtil rep la seva camioneta com a regal d’aniversari i fa la primera excursió al desert. Per què creus que tria aquest lloc? On hauries anat, tu?
- Un dia, buscant les tisores, l’Aristòtil obre el calaix de cosir de la mare i troba un sobre que posa Bernardo. Les possibles respostes a totes les seves inquietuds. No obstant això, no obre el sobre. Per què creus que ho torna a deixar com estava? Què haguessis fet tu?
- En Dante li explica la descoberta de la sexualitat a l’Ari amb molta naturalitat, però té una por. Quina és? Comenteu-ho.
- Què aprèn l’Ari sobre l’Ileana?

RECORDA LA PLUJA

- Quina cita encapçala aquest capítol? A què creus que fa referència? Què et fa pensar?
- Quina relació estableix el fragment amb el títol del capítol anterior?
- En quina estació ens situa? Quin significat creus que té tenint en compte l'estructura tan circular de la novel·la? Quin sentiment desperta aquesta estació en l'Ari?
- Com afronta en Dante el fet que tindrà un germà o germana? Què desitja? Què n'opines?
- Comenteu el petó entre l'Aristòtil i en Dante.
- La conversa entre l'Ari i el seu pare de la pàgina 244 i següents és una bona mostra del silenci que impera a la novel·la: un silenci que no aporta calma als personatges sinó que els asfixia. Comenteu-ho. Podeu relacionar-ho amb el trencament del silenci durant el viatge a Tucson, com s'aniran obrint els dos personatges cap al final de la novel·la i el paper de la mare en l'estructura familiar.
- Per què creus que l'Ari s'enfada tant quan la Gina i la Susie descobreixen la veritat sobre l'accident?
- Qui és la tieta Ophelia? Quina relació tenia l'Ari amb ella? Per què es va quedar a càrrec seu?
- Per què no hi ha ningú més de la seva família al funeral? Què opines del comportament de la família?

TOTS ELS SECRETS DE L'UNIVERS

- Quina cita encapçala aquest capítol? A què creus que fa referència? Què et fa pensar?
- Comenteu la relació de l'Ari amb la sexualitat.
- Comenteu el següent fragment: "*Com pot un noi que està a punt de fer disset anys sentir-se vell?*" (p. 283).
- Què li ha d'explicar l'Ari al Sr. Quintana? Què sospita el Sr. Quintana sobre els sentiments d'en Dante envers l'Ari? Creieu que pots saber si una persona està enamorada de tu per com et mira? Només hi ha una forma d'amor romàntic?
- En aquest capítol succeeix una altra desgràcia coincidint amb l'estiu. Què li passa al Dante?
- Què opines de la reacció de l'Ari? Com haguessis actuat?
- Per què els seus pares creuen que està lluitant una guerra de la pitjor manera possible?
- El capítol setze comença com l'inici de la novel·la, amb l'Ari anant a nedar. Ho veus rellevant?
- "*-El Dante no va fugir. No paro d'imaginar-me'l encaixant cops de puny. Però ell no va fugir. -D'acord - vaig dir. Per una vegada a la vida, vaig entendre el pare perfectament. I ell em va entendre a mi*" (p. 330). Comenteu aquesta escena. Què t'ha semblat el final?

05

Conversa literària i activitats per consolidar la lectura: després de llegir

- Noms dels protagonistes. Qui va ser Dante? I Aristòtil? Creus que els hi escauen aquests noms? (Dante abandera el paper de poeta, d'intel·lectual, de sensibilitat extrema. En canvi Aristòtil és més reflexiu, més silencios, més arrelat a terra)
- De què pensaves que aniria la novel·la? Ha complert aquestes expectatives?
- Pregunta pel títol. A què fa referència? Quin altre títol li posaries?
- Preguntar pel context: en quins anys està ambientada la novel·la? Què t'ho ha fet

pensar (no tenen mòbils, Guerra de Vietnam, referents culturals, expliciten l'any...). Hi has trobat anacronismes?

- Un dels temes més recurrents de la novel·la és la pròpia adolescència i una de les pors és la decepció dels pares. T'hi has sentit identificat? Què n'opines?
- La novel·la té més presència de subconscient que de conscient: els silencis, les emocions reprimides, els malsons... Estàs d'acord?
- Comenteu la qüestió estructural (presència de silencis i els símbols que tornen – pardals que cauen del cel quan ha de passar alguna cosa dolenta, la pluja, la piscina al principi i al final –). Què creus que signifiquen?
- Comenteu la tensió de l'Ari entre ser un bon noi i no voler ser-ho.
- Benjamin Alire Sáenz representa l'adolescència com un moment d'impàs: no ets un nen però tampoc no et tracten com un adult. Això turmenta molt l'Ari. Com ho veus? T'hi sents identificat? La mare de l'Ari fa un paral·lelisme

amb el terme “ecotó”? Creus que és pertinent?

- Comenteu la qüestió formal: gran presència de diàleg i d'estil molt directe, poca descripció tot i que és una novel·la molt visual.
- Tant l'Aristòtil com en Dante tenen diferents veus. Com aconsegueix l'autor a través del diàleg dotar els personatges de veus úniques? Cita alguns exemples.
- Durant tota la novel·la es parla molt de la qüestió identitària. En Dante és de descendència mexicana però sent que no és el “típic” mexicà, no té els trets físics ni culturals que sí que té en Dante. Comenteu perquè és això tan important per tots dos nens.
- Què són els secrets de l'univers?

06

Conversa literària i activitats per consolidar la lectura: activitats optatives

ENTREVISTA UN DELS PERSONATGES

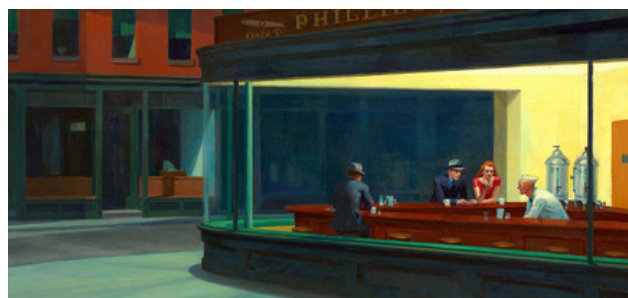
Feu un retrat d'un dels personatges (us poden repartir tots els personatges per grups i escriure un monòleg on el personatge es presenti). Una vegada tingueu tots els personatges, dissenyeu un *dramatis personae* gegant. Aquesta activitat us permetrà una comprensió més profunda de tots els personatges i emfatitzarà el caràcter rodó d'aquests.

ESCRIU UN DIARI

L'Ari escriu de manera discontinua al seu diari, sobretot per ordenar les seves idees. Podeu veure quin és el registre típic de l'escriptura confessional. Recreeu una pàgina del diari de l'Ari amb la vostra pròpia experiència o amb una escena de la mateixa novel·la.

ANALITZA UN QUADRE

Feu una anàlisi del quadre *Noctàmbuls* i l'obra d'Edward Hopper. Relacioneu la soledat imperant en l'obra de l'artista amb la novel·la que aquí se'ns presenta. *“De vegades, crec que tothom és com la gent d'aquest quadre, tothom perdut en els seus universos privats de dolor o pena o culpa, tothom remot i inescrutable. El quadre em recorda a tu. Em trenca el cor”* (p. 175).

Segons en Dante, el seu quadre preferit és *El rai de la medusa* de Géricault perquè és com una novel·la. A més de projectar-lo i explicar-lo plantegeu un exercici d'expressió escrita i inventeu una història a partir del quadre.

FINAL ALTERNATIU

Proposeu un final alternatiu. Dissenyeu, entre tots o de manera individual, un final alternatiu per la novel·la. Podeu plantejar-ho com expressió oral o fer-ho per escrit.

CANVIAR LA MIRADA

La història està narrada des del punt de vista de l'Aristòtil. Com hauria estat des de la perspectiva d'en Dante? Reescriu algun capítol i realitza un *storyline* de la novel·la des de l'altra perspectiva.

ANALITZA UN MOTIU LITERARI

Analitzem un motiu literari: la pluja. En aquesta novel·la la pluja va apareixent en diverses ocasions i aviat el lector s'adona que no és arbitrari. Aneu fent un seguiment de la paraula i com es va ampliant el seu significat. Us podeu ajudar dels següents fragments:

"Recorda la pluja" que li diu la Sra. Quintana.

"El sol no estava fet per a nos com jo. Els nos com jo pertanyíem a la pluja" (p. 277)

Podeu relacionar el llibre amb aquesta frase de l'escriptor Sergi Pàmies: *"Tinc una teoria: si t'enamores sota la pluja, l'amor perdura més que no si fa bon temps"*.

07

Més enllà del llibre: obrim debat¹

— Aristòtil i Dante, com Benjamin Alire Sáenz, són ciutadans americans i mexicans. En diverses fonts l'autor ha assegurat que va començar a escriure el llibre en l'apogeu del que ell sentia com una tendència antimexicana i un ambient racista. Ell volia desafiar la idea que els mexicans eren immigrants recents o només feien feines manuals. Volia representar en la literatura una part de la població que no se sentia representada.

(Podeu aprofitar per parlar del conflicte originari entre els Estats Units i Mèxic, l'estat actual en què es troben els dos països sota el govern de Donald Trump i també sobre la representació o no de certes comunitats en l'art i la seva rellevància per a la visibilització de certs col·lectius).

- *"De vegades els pares estimaven tant els fills que feien de les seves vides una història d'amor. Pensaven que la nostra joventut ens podia ajudar a superar-ho tot. Potser mares i pares s'oblidaven d'aquest petit detall: estar al llindar dels disset anys pot ser dur i dolorós i confús. Estar al llindar dels disset anys pot ser una autèntica merda"* (p. 225). Parleu de la identitat a l'adolescència: Aristòtil i Dante han de lluitar per la formació de la seva identitat en tres aspectes diferents: la seva identitat mexicana, la diversitat sexual i les masculinitats, enteses aquí com una qüestió plural.
- A propòsit de la pallissa que li peguen a Dante aprofitau per parlar de la reacció final dels pares, de la diversitat sexual i de l'homofòbia.

¹ Us recomanem aquesta pàgina per fer debat sobre els grans temes que apareixen a *Aristòtil i Dante descobreixen els secrets de l'univers*: <https://www.litcharts.com/lit/aristotle-and-dante-discover-the-secrets-of-the-universe/themes> (anglès)

08

Playlist

Ari + Dante

Hem aplegat les cançons que apareixen al llarg de la novel·la per poder fer una millor ambientació de la història.

Per ordre d'aparició:

- *Alone*, Heart
- *La bamba*, Los Lobos
- *Abbey Road*, The Beatles
- *The long and Winding Road*, The Beatles
- *Faith*, George Michael
- *I still haven't found what I'm looking for*, U2
- Alice Cooper
- Carlos Santana

09

Club de lectura

Ari + Dante

La novel·la està farcida de referències literàries que es poden aprofitar per fer constel·lacions lectores i ampliar les lectures.

- Poemes de Walt Whitman (quan fa befa dels socorristes que parlen de noies) amb la seva obra mestra *Fulles d'herba*.
- *El cor de les tenebres*, Joseph Conrad (llibre preferit d'en Dante i del pare de l'Aristòtil – pot ser un bon moment per explicar el llibre i establir relacions entre la història i l'experiència que ha viscut el pare de l'Aristòtil a la guerra del Vietnam)
- Karen Fiser
- *El raïm de la ira*, John Steinbeck
- *Guerra i pau*, Lev Tolstoi
- *El sol també s'aixeca*, Ernest Hemingway

- Poemes de William Carlos Williams (llibre de poemes que li regala Dante a Aristòtil)

This is just to say

I have eaten
the plums
that were in
the icebox

and which
you were probably
saving
for breakfast

Forgive me
they were delicious
so sweet
and so cold

Això és només per dir¹

M'he menjat
les prunes
que estaven
a la nevera

les que
segurament havies
guardat
per l'esmorzar

Perdona'm
Estaven delicioses
tan dolces
i tan fredes

¹ Traducció nostra